

na poezija i nije na kraju ništa drugo do vlastito obnavljanje kroz stanovit broj varijanata. Prema tome, nijekati inačice znači nijekati i takvu poeziju samu. Da varijante imaju toliko značenje u svakoj usmenoj poeziji, pa tako i u onoj talijanskoj, prvi su na Apeninskom poluotoku uvidjeli C. Nigra i M. Barbi.

Kad D'Aronco piše o narodnoj poeziji pripovjedačkog karaktera svoga naroda, onda kaže da je ona kao i sve druge, što se tiče golog sadržaja, neizvorna, a evo na koji način to veli: »Raspredajući o našoj pjesmi, bit će potrebno razlikovati je s jedne strane od romanca kastiljansko-portugalskih, a s druge strane od balada germanskog, anglo-saksonskog i slavenskog svijeta, iako im je građa jednaka.« (str. 100)

Da se može stvoriti velika usmena poezija ne samo od motiva koji nisu izvorni nego i s junacima i događajima o kojima se pjeva u tim umotvorima a pripadaju drugom narodu nego sami ti umotvori, pa i drugim kulturama, najbolje pokazuje primjer španjolskih romanca, u kojima se nalazi i elemenata francuske epike i elemenata biblijske i klasične kulture, a ipak su toliko španjolske da ne mogu biti to više nego jesu, i što se tiče duha koji ih prožima, i što se tiče načina osjećanja koji im je svojstven, i što se tiče jezika kojim su oblikovane. No zar nije takav slučaj i s jednim znatnim dijelom epsko-lirske poezije, u kojoj bugarske zauzimaju posebno mjesto?! I u njima pored domaćih junaka nastupaju i oni drugih naroda, a u prvom redu srpskog i mađarskog, te se opisuju uz vlastite zgode (i istinite i izmišljene) i one netom spomenutih naroda, odnosno njihovih sredina, pa su ipak zahvaljujući duhu kojim su prožete, načinu osjećanja koji im je svojstven i jeziku kojim su oblikovane toliko hrvatske da to ne mogu biti više. I samo je nespretnost (da ne upotrebim neku težu riječ) i naivnost naših proučavača u prošlosti mogla da ih pridaje i ovom i onom narodu, iako su, uz već iznesene osobine koje ih tako snažno karakteriziraju, jedino među Hrvatima nađene, pa je tim proučavačima i to moralo biti dovoljno, da i ne spominjemo već nabrojena obilježja (duh, način osjećanja, jezik) da uvide čije su.

Olinko Delorko

LJUBA IVANOVA, Hrvatske starinske narodne pjesme sakupljene u naše dane po Dalmaciji, Zapisao i uredio OLINKO DELORKO, Matica hrvatska, Split 1969, 411 str.

U razdoblju od punih šesnaest godina — s početkom u godini 1953. i završetkom u 1968. — poduzeo je Olinko Delorko dvadeset i jedno putovanje po nekim dalmatinskim krajevima, u toku kojih je u direktnu susretu s ljudima iz puka njemu svojstvenom strpljivošću tražio, nalazio i zapisivao narodne pjesme ovoga hrvatskog područja.

Prešavši predio od otoka Premude na sjeveru Dalmacije pa do Molunta u Konavlima na jugu, Delorko je zabilježio preko dvije tisuće (točnije: 2365) pjesama. Zavisno o kraju u kojem je boravio — Zadarski otoci; Šibenski otoci: Zlarin, Murter; Dugi otok, Prvić-Luka; Tijesno, Jezerá, Vodice, Tribunj; Ugljan, Pašman; Kaprije, Žirje, Primošten; okolica Drniša i Trogira; Solta, Čiovo; Konavle; Župa i Rijeka dubrovačka; otok Vis; Dubrovačko primorje; okolica Metkovića, Pelješac; Sinj s okolicom; otok Hvar; Brač; Makarsko

primorje — i zavisno o vremenu svoga boravka u dotičnu kraju, Delorko je svih tih 2365 zapisa svrstao u osamnaest rukopisnih zbirki, od kojih njih šesnaest pripada Institutu za narodnu umjetnost u Zagrebu a ostale dvije (u kojima su pjesme s Dugog otoka i Prvić-Luke, odnosno Ugljana i Pašmana, zabilježene 1956. i 1958), Odboru za narodni život i običaje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Posve je prirodno, a rekli bismo čak i prijeko potrebno, da se nakon tako duge i opsežne djelatnosti pred javnošću pojavi knjiga: kao kruna i rezultat svega poduzetoga i ostvarenoga, odnosno uloženog napora i zabilježene građe.

Iz opsežnoga i bogatoga materijala Delorko je izdvojio 268 pjesama i pod zajedničkim naslovom *Ljuba Ivanova* — prema jednoj pjesmi u zbirci — predstavio ih stručnoj i čitalačkoj publici kao svoj antologijski izbor. Ovih bi 268 zapisa trebalo čitaocu, između ostaloga, ukazati na karakteristike i osebnosti duha i ljepote usmene narodne pjesme — a in ultima linea — cjelokupnog usmenog stvaralaštva — u dalmatinskom dijelu Hrvatske i na njezinim otocima.

Zbirka to mnogim svojim komponentama i postiže zahvaljujući između ostaloga i istančanom poetskom ukusu njezina sastavljača, čiji se kriterij i postupak u izboru i oblikovanju ove zbirke na svakoj njezinoj stranici pokazuje kreativnim. Pjesničkom bogatstvu autora iz naroda udahnuo je pjesnik Delorko svoj dah, a on je pridonio da ova antologija bude izuzetne vrijednosti i ljepote. Time je i ovdje potvrđeno mišljenje da je estetska vrijednost jednog izbora određena kako mogućnošću samih primjera, tako i afinitetom antologičara. U *Ljubi Ivanovoj* će istinski ljubitelj narodne pjesme, i pjesme uopće naići na pravo zadovoljstvo od prve do zadnje stranice, odnosno u svih 268 izdvojenih zapisa. Također će biti upoznat o suvremenom stanju usmene narodne poezije u Dalmaciji te spoznati njezine najbitnije umjetničke, motivsko-tematske i oblikovne karakteristike.

Estetski ugođaj *Ljube Ivanove* može se nazreti već i iz same činjenice da su, romance u njoj zastupljene najvećim brojem (59) pa s ljubavnim pjesmama i baladama čine okosnicu Delorkova izbora. Prema klasifikaciji priređivača, navedenoj u predgovoru i provedenoj u sadržaju, Delorkov izbor sadrži ove oblike: dječje pjesme, balade, legende, molitvice, basme, ljubavne pjesme, mitološke, nazdravice, počasnice, kolede, obredne, pjesme različita sadržaja, rodoljubne, romance, svatovske, šaljive, uspavanke, vojničke, žetelačke, odnosno pjesme koje su povezane uz neki rad.

Međutim, Delorko je i ovdje odstupio od inače uobičajenoga poretka pjesama i nije svoj izbor priredio prema podjeli zasnovanoj na sadržaju, nego prema njihovoj metričkoj raznolikosti, s pravom vjerujući da će tako estetska vrijednost biti više istaknuta i da će cjelokupnost izbora djelovati manje monotono i šablonski (da ne kažemo sporedno) a više živo i zanimljivo.

Delorko je inače pjesme podijelio u šest odjeljaka, i to, kako sam kaže, »više zbog odaha čitačeva i svoga nego zbog neke druge potrebe«. Pojedini odjeljcima dao je naslove prema naslovu jedne od pjesama u njemu. A budući da su pjesme pri zapisivanju bile, dakako, bez naslova, Delorko ih je nazvao prema njihovu prvom stihu — što je uvijek bilo sretno rješenje. Ili im je sam smislio naslov zavisno o karakteru i sadržaju pjesme. I Delor-

ku jedini ozbiljniji prigovor upućujemo upravo ovdje. Jer dok se inače u koncipiranju zbirke pokazao posve tankoćutnim za umjetnički doživljaj svoga izbora, pa zbog toga i umnogome odstupao od zastarjelih i dosad uobičajenih metoda, pri određivanju naslova kretao se u sklopu nekad u nauci prisutnoga, a nikad zahvalnoga, didaktičko-moralističkoga pristupa, ili se pak povodio za golim sadržajem.

Naslov pjesme je strukturni dio pjesme; on je, rekao bih, njezin sažetak u svim komponentama pjesme. Naslov je inkorporiran u pjesmu i ne smije djelovati kao neki njezin prijevod ili »naravoučenje«. On je duh pjesme i od pjesme mu se poetski dignitet ne može odvajati. Mislim da su takvi promašeni naslovi, na primjer, ovi: *Pakost i zloba se teško osvećuju*, *Nije čuvala svoje poštenje*, *Radije smrt nego stara junaka*, *Iznevjerila mu se kad mu je bila najpotrebnija*, *Zapustili je i ponizili je dok joj je muž odsutan*, *Kažnjen zbog prisilne obljube siromašne djevojke*, *Ni za sam život ljubav se ne zamjenjuje* i drugi. Neadekvatnost ovih naslova još više strši kad im se u čitanju suprotstavi umjetnički ugođaj pjesme.

Narodna se pjesma u Dalmaciji, smatra Delorko, oblikovala dobrim dijelom i pod utjecajem književnih strujanja sa Zapada; i ti su utjecaji, drži, hrvatskoj narodnoj pjesmi samo koristili. On o tome opširno govori u predgovoru, a uostalom taj moment sadržan je dobrom mjerom u kriteriju izbora građe za zbirku. Renesansno-viteške i druge zapadnjačke utjecaje na našu usmenu književnost Delorko naglašava zato što je očito da su njoj vrlo upadljivo prisutni.

Problem je zapravo vrlo sličan onomu iz pisane hrvatske književnosti koja se stvarala u dalmatinskim gradovima u doba humanizma i renesanse. Kako god u pisanoj književnosti nalazimo i domaće komponente i ugledanja na tuđe uzore, tako su i usmenu književnost obalne Dalmacije određivali u motivsko-tematskom, strukturnom i ugođajnom smislu, s jedne strane, usmeno stvaralaštvo iz kontinentalnog dijela Dalmacije — najčešće epska obilježja — i, s druge strane, zapadnjački elementi.

Suvremena je pak znanost zapadnoevropske utjecaje na hrvatsku pisanu književnost većim dijelom reducirala, što će reći da ih je svela u užu i stvarne granice, uočivši bez kompleksa domaće izvore. Lako ćemo se čitajući *Ljubu Ivanovu* složiti s Delorkom da su renesansno-zapadnjački elementi živo prisutni u usmenoj književnosti naše obale i otoka (između ostaloga i zbog sličnosti ambijenata). No ipak bi nam se mogao nametnuti upit ne bi li oni manje došli do izražaja da je Delorkov kriterij izbora zahvatio i one pjesme u kojima je prisutan utjecaj planinskoga zaleđa. Tako bi ova antologija, čini se, bila reprezentativnija. Tim više što i sam antologičar kaže »da baš ta dva elementa, tj. onaj renesansno-viteški kultiviran u sjeni skladne arhitekture dalmatinskih gradova i gradića te ovaj drevni iskonski koji se razvijao oko pločarica gola i bezvodna kamenjara daje posebnu draž tradicionalnom pjesničkom stvaralaštvu u Dalmaciji«.

Međutim, Delorko je bio svjestan mogućnosti takva pitanja, pa odgovor možemo naći u predgovoru: »I nije čudo da se uoči romantizma kao i za samog romantizma ovaj drugi element mnogo više sviđao stranom svijetu zbog svoje oporosti, krutosti a na svoj način i divljine. Što ne mora i nama današnjima pored sveg udivljenja koje i prema njemu osjećamo.«

Svi Delorkovi kazivači, odnosno kazivačice, hrvatske su narodnosti, a broj kazivačica u zbirci i u cjelokupnoj skupljenoj građi prevladava nad brojem muškaraca, što također daje određeno ugodajno obilježje zbirci. (Delorko je, kako to već zahtijeva ozbiljnost i potpunost ovakva posla, u zbirci naveo podatke o kazivači(ca)ma, popis mjesta u kojima je pjesme čuo, podatke o nekim varijantama pjesama, rječnik i neke druge priloge potrebne čitaocu.)

Kazivačice su uglavnom bile stare ili vrlo stare žene, dok je među kazivačima bilo i mladih ljudi. No bez obzira na njihovu dob, i mlađi i stariji kazivači kazivali su starije pjesme. Pjesme ove zbirke su starinske. Delorko smatra da su najmlađe među njima nastale jednim dijelom pod konac mletačke vlasti a drugim dijelom za vrijeme austrijskog carstva na kraju devetnaestoga i na početku dvadesetoga stoljeća.

Jedna od najstarijih kazivačica bila je Delorku Matija Šešelja iz Zaglava na Dugom otoku (njoj Delorko i ovdje pokazuje izuzetno poštovanje, a podsjećamo se da joj je godine 1954. u ZNZO posvetio i poseban prilog). Ova vrsna kazivačica narodne poezije govorila je pjesme još potkraj prošlog stoljeća i hrvatskom književniku Jakši Čedomilu. Ona na određen način, kaže Delorko, povezuje dosadašnje proučavanje i bilježenje (čiji historijat on inače u predgovoru navodi sve tamo od prvih početaka do dana današnjega) usmene narodne poezije u Dalmaciji s ovim našega vremena, za koje se Delorko boji da bi moglo biti i zadnje.

Posao što ga je Delorko obavio logičan je i kontinuiran nastavak prošlih interesa i traganja. Mi ipak, za razliku od njega, vjerujemo da ovo naše doba neće biti i zadnja točka u tom kontinuitetu. Ako smo u pravu, željeli bismo također i budućem vremenu jednog ovakvog proučavatelja usmene narodne poezije.

Josip Kekez

ZBORNİK ISTORIJE KNJIŽEVNOSTI, ODELJENJE LITERATURE I JEZIKA, knjiga 7 (HATIDŽA KRNJEVİĆ, MUSLIMANSKE PESME ERLANGENSKOG RUKOPISA), Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd 1969, str. 209—268.

U sedmoj knjizi »Zbornika za istoriju književnosti« Srpske akademije nauka objavila je Hatidža Krnjević opsežnu studiju — gotovo punih šezdeset stranica — o muslimanskim narodnim pjesmama *Erlangenskoga rukopisa*. Ova studija donosi neke nove spoznaje i određena suvremena gledišta o pjesmama *Erlagenskoga rukopisa* u cjelini, a posebno u odnosu na muslimanske pjesme sadržane u njemu. Stoga rad Hatidže Krnjević zaslužuje da se osvrtno na nj s nekoliko riječi i tako ukažemo na njezine zaključke i rezultate istraživanja.

Zapravo, njezini se zaključci i rezultati istraživanja — uz mnoge druge usputne — svode na dva osnovna momenta.

Prvo što H. Krnjević ispituje jest pitanje koliko se danas — četrdeset i pet godina nakon što je Gesemann objavio *Erlagenski rukopis* i popratio ga svojim opširnim predgovorom — može smatrati tačnom Gesemannova